

9.6.2015

Dnro 3589/4/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

OMAISHOIDON TUEN EDELLYTYSTEN MUUTTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 24.8.2014 ja 31.8.2014 lähettämissään kirjoituksissa sosiaali- ja terveyslautakunnan ja sosiaalitoimen menettelyä omaishoidon tukea koskevassa asiassa. Kantelija arvosteli erityisesti lautakunnan päätöstä omaishoidon tuen alentamiseksi, lautakunnan päätöksen täytäntöönpanoa ja sitä koskevaa tiedotusta. Kantelija arvosteli myös omaishoidon tukea koskevaa päätöksentekomenettelyä.

2 SELVITYS

- - -

3 RATKAISU

3.1 Omaishoidontuen järjestäminen

Kantelija on kirjoituksessaan arvostellut - - - sosiaali- ja terveyslautakunnan tekemää päätöstä, jonka perusteella omaishoidon tukea alennettaisiin 20 % sellaisissa tilanteissa, jossa hoidettava on poissa kotoaan muissa palveluissa (esim. koulussa, päivätoiminnassa, päivähoidossa). Kantelijan mukaan sosiaali- ja terveyslautakunta päätti, että uusia ohjeita sovelletaan myös vanhoihin voimassa oleviin sopimuksiin.

Totean tämän johdosta seuraavaa. Omaishoidon tuki on sosiaalihoitolain tarkoittama kunnan järjestämä määrärahasidonnainen tukitoimenpide, jonka järjestämisestä kunta vastaa ja jonka myöntäminen perustuu kunnan harkintaan. Kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin vahvistaa omaishoidon tuen myöntämisperusteet kunnassa omaishoitolain sallimissa rajoissa. Kyse on kunnan yleiseen järjestämisvelvollisuuteen kuuluvasta taloudellisesta tuesta, jota kunta järjestää varaamiensa määrärahojen mahdollistamassa laajuudessa. Kunnalla on tästä johtuen oikeus päättämillään perusteilla määritellä tarkemmin, millä edellytyksillä ja minkä suuruisena omaishoidon tukea kunnassa järjestetään.

Omaishoitolain 2 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan omaishoidon tuella tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu hoidettavalle annettavista tarvittavista palveluista sekä omaishoitajalle annettavasta hoitopalkkiosta, vapaasta ja omaishoitoa tukevista palveluista.

Omaishoidon tuesta annetun lain 8 §:n mukaan omaishoitosopimus on voimassa toistaiseksi. Säännöksen mukaan vain erityisestä syystä sopimus voidaan tehdä määräaikaisena. Omaishoitolain 9 §:ssä on säädetty erikseen omaishoitosopimuksen irtisanomisesta.

Kunta ei voi muuttaa yksipuolisesti omaishoitosopimuksen ehtoja. Kunta ei voi myöskään yksipuolisesti poiketa hoidettavalle tehdystä päätöksestä. Sopimusta voidaan muuttaa vain siitä yhteisesti sopien. Viimekädessä kunnan on irtisanottava sopimus uuden sopimuksen laatimista varten, mikäli omaishoitosopimuksen osapuolet, omaishoitaja ja kunta, eivät pääse muutetuista sopimusehdoista yksimieliseen lopputulokseen.

Omaishoitosopimuksen irtisanominen voi merkitä myös hoidettavaa koskevan päätöksen muuttamista uudella päätöksellä. Näin on asianlaita yleensä silloin, kun omaishoitosopimus on irtisanottu esimerkiksi kunnan maksaman hoitopalkkion määrän johdosta.

Mikäli kunta vahvistaa uudet omaishoidontuen järjestämistä koskevat ohjeet kunnassa sillä tavoin, että ne vaikuttavat omaishoitajan ja hoidettavan oikeusasemaan, on edellä sanotun mukaisesti omaishoitosopimusta ja päätöstä muutettava.

Sosiaalihuollon asiakkaalla – hoidettavalla – on oikeus luottaa päätöksen pysyvyyteen. Voimassaolevaa päätöstä voidaan muuttaa vain, mikäli olosuhteet ovat muuttuneet tai esimerkiksi omaishoidon tuen suuruudessa tai niiden perusteissa tapahtuu muutoksia. Päätöksentekomenettely tällaisissa tilanteissa edellyttää sitä, että sosiaalihuollon asiakasta – hoidettavaa – kuullaan siten kuin hallintolaisissa säädetään. Sosiaalihuollon asiakkaalla on mahdollisuus saattaa asia tämän jälkeen niin halutessaan tuomioistuimen tutkittavaksi.

- - - sosiaali- ja terveyslautakunta on lausunnossaan ja selvityksessään ilmoittanut, että ”yhtään omaishoidon tuen sopimusta ei alenneta ennen kuin perheen kanssa asiasta on keskusteltu. Tuntuu kuitenkin turhalta irtisanoa sopimusta ennen kuin muutosta voidaan tehdä. Osa sopimuksista pysyy ennallaan ja osassa tukimäärä jopa nousee uusien ohjeiden myötä.”

Lautakunta on siten lausunnossaan ilmoittanut pyrkivänsä sopimaan asiasta omaishoidon tuen saajien ja omaishoitajien kanssa. Tämän takia kirjoitus ei tältä osin anna aihetta puoleltani muuhun kuin että kiinnitän - - - sosiaali- ja terveyslautakunnan huomiota edellä omaishoitosopimusten ja omaishoitoa koskevien päätösten muuttamisesta sanottuun.

3.1.2

Asiaa koskeva tiedotus

Kantelija on arvostellut - - - sosiaalitoimen asiaa koskevaa tiedottamista ja pitänyt sitä puutteellisena ja harhaanjohtavana. - - - sosiaali- ja terveyslautakunnan lausunnon ja selvityksen mukaan lautakunnan päätöstä ei lähetetty omaishoidon tuen saajille tiedoksi. Asiasta tiedotettiin paikallislehden uutisen kautta ja uudet ohjeet käytiin läpi vammaisneuvoston kokouksessa. Sosiaali- ja terveyslautakunta on lausunnossaan ja selvityksessään myöntänyt, että tiedottaminen asianosaisille olisi pitänyt hoitaa paremmin ja siinä ei noudatettu hyvää hallintotapaa.

Olen samaa mieltä - - - sosiaali- ja terveyslautakunnan kanssa siitä, että tiedottaminen asiassa ei ole ollut onnistunutta. Kuntalain 29 §:n mukaan kunnan tulee antaa riittävästi tietoja kunnan järjestämistä palveluista, taloudesta, kunnassa valmistelussa olevista asioista, niitä koskevista suunnitelmista, asioiden käsittelystä, tehdyistä päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Kunnan on tiedotettava, millä tavoin päätösten valmisteluun voi osallistua ja vaikuttaa.

Kunnan tiedottaminen on järjestettävä siten, että kuntalaisilla on tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa asiassa tehtäviin päätöksiin.

Viranomaisilla on vastuu siitä, että kuntalaiset saavat olennaisen ja riittävän kattavan tiedon heille merkityksellisistä palveluista ja muista seikoista, kuten viranomaisen tekemistä ratkaisuista ja päätöksistä sekä niiden vaikutuksista muun muassa palvelun saajien oikeuksiin

ja asemaan. Viranomaisella on vastuu myös siitä, että sen asiakkaille antamat tiedot ovat virheettömiä ja ajantasaisia. Viranomaisen on varmistuttava siitä, että sen antamat tiedot palvelujen järjestämisestä, niiden hakemisesta ja niihin liittyvistä muista seikoista eivät aiheuta sosiaalihuollon asiakkaalle kuuluvien oikeuksien kaventumista tai niiden menettämistä.

Korostan, että sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaan asiakasta on neuvottava ja ohjattava siten, että hänelle selvitetään hänelle kuuluvat oikeudet sekä ajateltavissa olevat toimintavaihtoehdot asiassa hänen ymmärtämällään tavalla.

Kunnan on huolehdittava tiedottamisestaan siten, että se saavuttaa palveluiden käyttäjät ja on helposti saatavilla ja palveluiden käyttäjien tosiasiallisesti käytettävissä. Mikäli kunnan päätöksenteko vaikuttaa yksittäisen palvelun saajan oikeusasemaan, tulee kunnan tarvittaessa tiedottaa päätöksestään erikseen palvelun saajalle.

Kiinnitän - - - sosiaali- ja terveyslautakunnan huomiota edellä sanottuun.

- - -